

תמצית דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל

~ שבת פר' וירא תשפ"ד ~

נכתב כפי הבנת הכותבים

[בלתי מוגה - מיוחד לחזרה]

ליל שב"ק

"ויאמר קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק ולך לך אל ארץ המוריה והעלהו שם לעולה על אחד ההרים אשר אמר אליך".

אברהם אבינו היה כאן מוכן לילך לשחוט את בנו, אבל לא ידע איזה מהם, והקב"ה אמר לו 'את יחידך' והוא ענה 'יש לי שנים' (עי' רש"י), אבל הקב"ה אמר לו 'לא, אין לך אלא יצחק', כי ביצחק יקרא לך זרע'. שעבודת העקדה שאני רוצה ממך עכשיו אינך יכול לקיים רק עם יצחק, וכמו שיתבאר.

הנה לאברהם אבינו היה כאן הלכה כנביא מוחזק שיכול להורות עפ"י ציווי ה' לעשות דבר שלא כמצות התורה לפי שעה, שעא"פ שלא מצינו בענין הקרבנות שום מושג של שחיטת אדם (ואדרבה התורה מגנה את עבודת ה'מולד'), מ"מ היה יכול להורות לעשות לפי שעה שלא כעיקר ההלכה, ויצחק הקשיב לו בתורת נביא מוחזק.

ומצינו ב' פעמים בתנ"ך שנביא מוחזק בא והורה להקריב קרבן שלא כראוי, כאן באברהם אבינו, ואליהו בהר הכרמל, שעא"פ שהיה המקדש בנוי, ולא היה אז שעת היתר במות, הורה אליהו הנביא שעכשיו הוא רצון ה' שנקריב שם קרבן כדי שיתפרסם לעין כל ש'ה' הוא האלקים'. ויש לבאר הקשר בין שניהם.

ואיתא בחז"ל (פרקי דר"א פרק ל"א) אחר שכתוב 'וירא את המקום מרחוק', כיון שהגיעו לאותו מקום הראהו הקב"ה באצבע לאברהם ואמר לו זה הוא המזבח, הוא המזבח שהיה אדם הראשון מקריב בו מקודם, הוא המזבח שהקריבו בו קין והבל, הוא המזבח שהקריבו בו נח ובניו, ושם הוא מקום המקדש שהקריבו שם בני ישראל הקרבנות בזמן שביהמ"ק היה קיים. ומקום המזבח היא מקום מכיון מאד, וצריך שיהא מצימצום בדיוק באותו מקום, וזהו מה שאמרו 'הראהו באצבעו', שהראה לו מקום המדויק ביותר (וכמו שיבאר להלן שלא הוצרך למזבח יותר גדול מזה).

הנה הקב"ה ציווה לאברהם אבינו להקריב את יצחק בנו על גבי המזבח, אולם לא מצינו שציווה לו 'והעלהו שם לעולה תיכף ומיד', והיה אברהם יכול להתעכב קצת ולומר 'אי"ה... אחר זמן כשיהיה לי פנאי להיפרד מבני כהוגן אקיים את דבר ה', אולם

אברהם לא אמר כן, אלא 'וישכם אברהם בבוקר', ותכף ומיד התחיל לעשות ההכנה למצוה, ויחבוש את חמורו, ויבקע עצי עולה, ובמשך כל שלשת הימים הבאים בער בעבודת ההכנה, בהליכתו למקום המקדש.

ולכן אמר אברהם אבינו לישמעאל 'שבו לכם פה עם החמור - עם הדומה לחמור', שעבודה הזאת היא המחלק בין ישמעאל ליצחק, שהרי גם ישמעאל קיים מצוות, כגון מילה, אבל הוא עשה את המצוה ועוד לא כלום, אבל עבודת אברהם ויצחק היה ההכנה למצוה ואש המצוה כמ"ש 'ויקח את האש', 'וילכו שניהם יחדיו', ששניהם יחדיו הלכו בהתלהבות להמצוה, ובערו בעשיית המצוה יותר ממה שנצטוו.

וכתוב בספח"ק חנוכת התורה (להרבי ר' העשיל מקראקא ז"ע), על הפסוק 'הנה האש והעצים ואיה השה לעולה', ותו"ד: דידוע המעשה המסופר בגמרא פסחים (טו) שנתעלמה הלכה מבני בתירא ולא ידעו אי הקרבת קרבן פסח דוחה שבת, עד שבא הלל והורה להם שדוחה את השבת, ועדיין לא ידעו איך יטלטלו את הסכין להביאו לביהמ"ק, ואמר להם הלל 'הלכה זו שמעתי ושכחתי אלא הנח להן לישראל אם אין נביאים הן בני נביאים הן', ולמעשה למחרת ראו שבנ"י הניחו את הסכין על הבהמה וכך הביאו אותו למקדש, ומקשה שם הגמרא 'והא קעביד עבודה בקדשים', ומשני שעשו כהלל, שלא הקדישו את הבהמה אלא לאחר שהגיעו לעזרה. וענין זה היה גם כאן אצל אברהם ויצחק, כי אברהם אבינו 'לקח את עצי העולה וישם על יצחק בנו', ואז התעוררה תמיהתו של יצחק ושאל לאברהם: 'הנה האש והעצים ואיה השה לעולה', דאי אפשר שאני הוא השה, שהרי שְׁמִתָּה העצים עלי ואסור להשתמש בקדשים, ואם כן מי יהיה השה? ועל זה השיב לו אברהם 'אלקים יראה לו השה לעולה בני', כשנגיע לשם אקדש אותך אבל כעת עדיין אינך מקודש.

לפי"ז נמצא, שבהיותם בדרך עדיין לא הוקדש יצחק לקרבן, ולא התחילו לעשות שום פעולה ב'מעשה המצוה', וכל אותו עת עסקו רק בהכנה למצוה, בשמחה ובכוונת הלב, ועבודה זו חידשו אברהם ויצחק בנו, והעבירו אותה לדורות הבאים אחריהם, כמו שדרשו חז"ל (סוכה מט:): 'מאי דכתיב (שה"ש ז ב) 'מה יפו פעמך בנעלים בת נדיב', מה יפו פעמותיהן של ישראל בשעה שעולין לרגל, 'בת נדיב' בתו של אברהם אבינו שנקרא נדיב, שנאמר 'נדיבי

עמים נאספו עם אלקי אברהם", והיינו שכל ענין ה'עליה לרגל' למדו מאברהם אבינו, שאע"פ שנצטוו בתורה 'שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך וגו', מכל מקום לא מצינו שתהיה ההליכה חלק מן המצוה, ואת זאת למדו מאברהם אבינו, לעשות ענין ופרסום מן ההליכה בעצמה, שהיא רק הכנה להמצוה, ולקיימה בשמחה ובהידור רב, ולבעור בלב כבר בעשיית ההכנה בלבד.

וכמו שמצינו שאע"פ שלא הקדישו ישראל את פסחיהם עד בואם לבית המקדש, כמו אברהם אבינו שלא הקדיש את יצחק עד בואו להר המוריה, אע"פ כן כבר עסקו בהכנה למצוה, ובשמחה של מצוה, וכמ"ש 'שמחתי באומרים לי בית ה' נלך', ואע"פ שלא עשו עדיין שום עשיה בקרבן בפועל, שהרי לא הקדישום עדיין (כשיטת הלל הני"ל). ולכן נקראו ישראל בעלייתם לרגל 'בתו של אברהם אבינו', שכל עבודה זו של 'עליה לרגל', שענינה היא ההכנה והשמחה של מצוה, למדנו מאברהם אבינו.

ובזכות זה שהוסיפו על עצם המצוה, והקדימו לעשות הכנה דרבה, ועוררו בקרבם שמחה של מצוה, על ידי זה זכו להגיע למדרגות גבוהות ביותר, עד כדי כך שהשיגו בעצמם את ההלכה שהלל הזקן לא זכרה, וכמ"ש שם שאחר שראה הלל שתחבו בני הסכינים בצמרי הקרבן, או בין הקרניים, 'ראה מעשה וזכר הלכה, ואמר כך מקובלני מפי שמעיה ואבטליון'.

וענין זה של ההכנה למצוה, והשמחה בעשייתה, הוא פועל יוצא מאהבת ה' הבורחת בלב האדם, כי תוקף האהבה גורמת לו להוסיף גם מה שלא נצטווה, ולשוש ולשמוח על הזכיה שזוכה לקיים מצוה בוראו יתברך.

וע"י שבער אברהם אבינו במצוה, ולא היתה עליו לעול ולמשא, אלא עדה"כ 'אשר יעשה אותם האדם וחי בהם', שחי בעשיית המצוה, המשיך לו וליצחק בנו חיות חדשה, וכמו שכתב האריז"ל (לקו"ט תורה פרשת וירא, ופרשת חיי שרה ד"ה מה' יצא הדבר) שכאשר נולד יצחק אבינו ע"ה היתה בו נשמה מצד הנוקבא ולכן לא היה יכול אז להוליד, ובשעת העקידה כשהעלהו אברהם אבינו ע"ה לעולה על גבי המזבח ורצה לשוחטו פרח נשמתו ממנו - נשמת הנוקבא, ונכנסה כאיל שנשחט תחתיו ונקרב על גבי המזבח תחת יצחק, ויצחק קיבל אז נשמה חדשה מ'עלמא דדמורא', ואז כבר יכול להוליד וממילא נולדה דייקא אז רבקה בת זוגו, ומהאי טעמא נחשב כאילו נשחט יצחק ממש, כי האיל שבו נכנסה נשמתו אכן נשחט ונשרף, ולכן אמרו (ובחים סב) שכשרצו לידע היכן הוא מקום המקדש ראו 'אפרו של יצחק' על מקום המזבח, והיינו שע"י שהיה יצחק מוכן לשחוט את עצמו באמת באהבה, ונשחט תמורתו איל שנשמתו היה בו, נחשב כאילו הוא באמת נשחט בהצטרף הרצון והמעשה, ואפרו צבור לדורות.

ולכן אנו אומרים פרשת העקדה בכל יום ויום, כדאיתא בבית יוסף (או"ח סי' א) שהוא מפני שני טעמים, חדא, כדי לעורר זכות העקדה שממנה אנו נהנין עד היום הזה, כמו שדרשו חז"ל (מובא

ברש"י) על לשון 'מאכלת' שישראל אוכלים בשכרו עד היום הזה, וגם כדי לעורר בקרבנו מסירות נפש לכבודו יתברך. ומסירות נפש אין ענינה רק המיתה בפועל על קידוש שמו יתברך, אלא היא כוללת גם עבודה זו של אברהם, להיות מוכנים ומזומנים למסור את נפשינו להשי"ת באהבה ובשמחה רבה כזו, ולבעור בקיום המצוות ולעשות הכנה דרבה יותר ממה שנצטוונו, כמו שלקח אברהם אבינו 'את האש', שבער בקרבו הרצון לקיים רצון ה' עד שהזדרזו להשכים ולילך מיד אע"פ שלא נצטווה על זה.

וזהו הצד השווה בין הוראת השעה של אברהם אבינו להוראת שעה של אליהו הנביא, ששניהם חדשו את ענין ההקרבה שלא במקומה, אליהו הנביא הורה להקריב בבמה, ולא במקומה בבית המקדש, וגם אברהם עשה 'הקרבה שלא במקומה' על ידי שבער באש האהבה כבר בהכנה, לפני שהגיע אל המקום אשר אמר לו האלוקים, ולפני שהתחיל בקיום המצוה בפועל.

ומפני שהיה אברהם בוער באש קודש בשעת קיום המצוה לכן לא הוצרך אלא למזבח קטן [וכאמור שהקב"ה 'הראהו באצבעו', שמורה על מקום המדויק ביותר], כמו שהיה אצל משה רבינו, ולא הווקק לעשות מזבח גדול כמו שהיה בבית המקדש, כי הנה האש שעל המזבח היתה תלויה לפי אש האהבה שבערה אצל ישראל, דבימי משה שהיו ישראל במדרגה גבוהה, דור דעה, דכתיב בהו' 'ויחזו את האלוקים', וזכו להיות מאוכלי המן, הם לא הווקקו אלא למזבח קטן, כי אש האהבה שבקרבם היתה גדולה, וממילא היתה אש המזבח שירד מן השמים דולקת יפה, ואחר כך בימי הבית, כאשר ירדו הדורות, הוצרכו לעשות מזבח גדול, כדי שתדלוך האש יפה בהוספת עצים רבים ואש הבא מן ההדיוט, ואחר כך בימי בית שני שכבר ירדו במדרגתם מבית ראשון, ולא היו בוערים כל כך בעשיית המצוה, הוצרכו להוסיף על המזבח עוד, הכל זה לעומת זה, כי תוקפו של האש שעל המזבח היתה תלויה בעבודתם של כלל ישראל. וכמו שאמרו חז"ל (יומא כא: - זוה"ק ח"ג ריא) שבזמן שעושים ישראל רצונו של מקום היתה האש רבוצה כארי, ואם אין זוכין היתה ככלב. ורבוצה כארי מורה על מלאך אוריא"ל (וזהו ח"ג לב, ועיין ג"כ שם ריא), ואוריא"ל גי' אברהם"ם, שהוא היה בוער באש קודש באופן כזה שזכה לבחינת 'רבוצה כארי' על מזבח קטן, מבלי שהוצרך להוסיף לה כלום.

ובזה מבואר להפליא את שהוקשו בספח"ק ('שפתי כהן' [מגורי האר"י] ד"ה דבר אחר וירא, 'אמרי נועם' ד"ה בפסוק אל נא תעבור), שלכא"ו מבואר בזה הקדוש (במדבר קיח:) שהמלאכים מיכאל"ל, גבריאל"ל, אוריא"ל ורפאל"ל המה נושאי הכסא ומרכבה להשכינה, וא"כ מפני מה שלח הקב"ה לאברהם רק ג' מלאכי המרכבה מיכאל"ל גבריאל"ל ורפאל"ל כמבואר בזה (וירא צח). ולא שלח עמם גם מלאך אוריא"ל, אבל עפ"י הנ"ל מובן להפליא כי אברהם עצמו בעבודתו בלהט קודש כבר השלים את מקומו של מלאך אוריא"ל.

ועוד יש לבאר בזה את השיטה המובא בזה"ק (וירא צח: מדרש הנעלם) שהשלשה אנשים רומזים על אברהם יצחק ויעקב, ולכאורה איך

יכול להיות דבר זה שאחד מהם ירמוז על אברהם, והרי אברהם כבר יושב כאן, אלא הענין הוא כנ"ל, שה'אברהם' של השלשה אנשים הוא 'אוריא"ל', שמרמוז על מדתו זו שהיה בוער ושמה בעבודתו יתברך, ובענין זה היה עולה תמיד ממדרגה למדרגה, ובכל פעם נעשה כאדם חדש, ועכשיו אחר שקיים מצות מילה בשמחה רבה, בא 'אברהם חדש' שלא היה מעולם.

והנה ידוע שאע"פ ששכר מצוה בהאי עלמא ליכא (קדושין לט:), מ"מ על הידור מצוה מקבילים שכר גם בעולם הזה (ב"ק ט: ע"י רש"י ותוס' שם), ורק מזה אנו חיים בעולם הזה, בזכות ההידור שמהדרים במצוות. ולכל זה זכינו מכוחו של אברהם אבינו שחידש את ענין ההידור מצוה, בהכנה מעולה, ובקיומה בשמחה, ועשה את כל עבודתו בהתכללות כל ישראל עמו, כדברי האוהב ישראל עה"פ 'כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריני', שהקב"ה משתעשע באברהם אוהבו, מפני שכל מצוה שעושה הוא עושה בשביל כל ישראל הכלולים בתוכו. ועל ידי זה השריש בנו, בדורות הבאים אחריו, מדה זו, וסלל לנו דרך ומסלול שכולנו נוכל לעבוד את השי"ת כמוהו.

וזהו שמצינו שאחר שעשה אברהם אבינו את עבודת העקדה במסירת נפש ובשמחה של מצוה, נאמר לו 'כי ברך אברך והרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים', כי הנה ידוע שהכוכבים הם בעצם גדולים מאד, אף יותר מכדור העולם, ורק נראים קטנים מפני מרחקם הגדול. וזה רמזו לו, שמאחר שעמד בנסיון, וקיים את מצות העקידה בשמחה רבה, ובהתכללות כל ישראל, קבלו כל ישראל את הכוחות הללו, והיו ככוכבי השמים הללו, שהם ב'עצם' גדולים מאד, וממילא מוטל על כל איש ישראל, מבניו של אברהם אבינו, להאמין ולידע שטמונים בקרב כוחות גדולים ועצומים עד מאד, אלא שרואה את עצמו כקטן ואינו מאמין בכוחותיו, אבל באמת כבר יש לו בירושה את הכוחות הללו בזכותו של אברהם אבינו, ואם רק יתחזק בעצמו וינצל את הכוחות הטמונים בקרבו יוכל להתעלות עד אין שיעור. וכמו שאנו רואים אצל אדם מבוגר שמבין הרבה יותר מתינוק, אבל באמת 'איז אים נישט צו געוואקסן נאך א קאפ' מה שלא היה לו לפני שנתגדל, אלא שהכל היה לו מיום הולדו, ורק הוצרכה להוציאו מן הכח אל הפועל. וכן הוא אצל כל כחות האדם שהם טמונים אצלו בעצמותו, ורק צריך לעבוד להוציאם מכח אל הפועל.

וכן אמר מרן בעל התניא זי"ע (מאמרי אדמוה"י תקס"ו ח"א פר' וירא) שהנשמה של האדם נקרא גרון [עיי"ש], וכמו אצל הגרון כפי מה שמכים בו מתתקן יותר ומכה היטב יותר, כך היא נשמתו של האדם, שצריך לעבוד להוציא כוחותיו מן הכח אל הפועל, וככל שיעמול ויכתת את עצמו יתגדל יותר ויותר. וזהו הרמז של 'ויבקע עצי עולה', וכמו שפי' הספה"ק (ע"י אהבת שלום ועוד) שאברהם אבינו בקע ופתח עצות לעבודתו ית"ש להוסיף כל מה שיכול גם מה שלא נצטוו כדי שיוכל לעלות על ידם, וזה מגדל ומחזק את האדם לעלות מעלה מעלה.

יעזור השי"ת שכן נזכה לקיים רצונו יתברך בשמחה רבה, וכמו דחזינו שדוקא בלילה כשחושך מכסה את הארץ אז רואים את הכוכבים, ואז מאירים כראוי, כן הוא עתה בימינו, כאשר החושך יכסה ארץ, דוקא עכשיו אנו יכולים להוציא את כוחותינו הגדולים לפועל, עד שנזכה לביאת גואל צדק במהרה בימינו אמן.

צווייטע תורה

כתב הרוג'צוב'ער (צפנת פענח ד"ה ארדה נא ואראה [השני]), שמה שירד הקב"ה להימלך באברהם על הפיכת סדום, הוא משום שההלכה היא בדיני נפשות שצריכים להיות בין הדיינים מחייבים ומזכים, ואם כל הדיינים מחייבים אי אפשר להרוג את הנידון, וא"כ גם בנידון של סדום, כיון שהקב"ה ובית דינו כולם פסקו לחיוב, ממילא היה פטורין מן העונש, ולכן הוצרך אברהם אבינו ללמד זכות עליהם, כדי שיהיו גם מזכים ואז נגמר דינם לחיוב. ודפח"ח.

עוד כתב (שם, ובד"ה וישקף), שהפיכת סדום היתה טובה גדולה לאברהם, שהרי אמרו חז"ל (נדרים לב.) שאחד מן הטעמים שירדו אבותינו לגלות מצרים הוא מפני שמנע בני אדם מלהיכנס תחת כנפי השכינה, שכאשר אמר לו מלך סדום 'תן לי הנפש והרכוש קח לך', הסכים לזה אברהם אבינו ואמר 'הרמותי ידי' אף מן הרכוש, ואילו היה מעכב את הנפשות לעצמו היה מגיירם. והתביעה על אברהם היתה הן על אותם נפשות עצמם, והן על הדורות הבאים אחריהם, ועכשיו שנתהפך סדום, לא נשארו מהם עוד דורות, וממילא לא היתה התביעה גדולה כל כך.

ודבר זה הוא לימוד גדול, שאע"פ שידע אברהם כל זה, לא נמנע מללמד זכות עליהם, ולכאורה היה צריך לשמוח ולחשוב 'עכשיו יש לי התנצלות למה לא קרבתי אותם, שהרי הרשיעו עד כדי כך שצריכים להפוך אותם', שהרי אנשי סדום היו רעים וחטאים מאד, והיו משוגעים משונים שאין כמוהם, יותר מה'ליבעראלער' שלנו, כמו שרואים במדרשים. וכיצד יעלה על הדעת לקרבם, והרי זה כמו שיאמר אדם שיכולים לקרב אנשי 'כאמאס', הנשמע כדבר הזה?! הלוא הם רוצחים משוגעים, ואילו יתהפך כל 'עזה' לא היה אחד מוריד דמע, [ואברהם היה יכול לטעון] 'ואנשים כאלו שהם 'כאמאס' ניקערס' הייתי צריך לקרבם?.'

ואעפ"כ עזב אברהם אבינו את נגיעות עצמו, ולמד עליהם זכות 'אולי, אולי, אולי וכו'', שזו היתה עבודתו של אברהם אבינו עמוד החסד, שעזב לגמרי את טובתו הפרטית, ומסר את עצמו כל כולו למען הזולת. וזכה להשיג מדרגה זו על ידי שהיה בטל ומבוטל אל ה' יתברך ודבוק אליו מבלי שום נגיעות עצמיות. ומן הפסוק "וישכם אברהם בבוקר" שנאמר אצל סדום (שם יט כז), ממנו למדו ענין השכמה לתפילה ועוד, שעד"ז צריך להיות גם עבודת התפילה שלנו בביטול ודביקות.

של"ס

"וירא אליו ה' באלני ממרא והוא ישב פתח האהל כחם היום".

הקשו המפרשים, מה מטרה היתה בהתגלות זו, דלא מצינו כאן שום דיבור של ה' יתברך אל אברהם. ורש"י פירוש שאכן לא היתה כאן התגלות לשם דיבור, והיתה רק 'לבקר את החולה'.

ולחבין הענין נקדים, שהנה ראיתי מימרה יקרה מהרה"ק רבי שמעון מאמשינוב זי"ע (אמרות טהורות) עה"פ 'כן תעשה כאשר דברת, וימהר אברהם האהלה וכו', דהנה כל אדם כשמתעורר לעשות איזה מצוה, הרי הוא בהתלהבות גדולה ורוצה לעשותו בכל אות נפשו, אולם טבע האדם הוא שאחר זמן בעת עשיית המצוה בפועל כבר מתקרר מעט, ובשעה שעושה את המצוה כבר אינו באותו ההתלהבות שהיה בו בתחילה, ולכן אמרו לו המלאכים 'כן תעשה כאשר דברת', ש'תעשה' המצוה באותו התלהבות כמו שהיה כש'דברת', וכן עשה אברהם 'וימהר, ויאמר מהרו, ואל הבקר רץ אברהם'. ע"כ.

וכן הוא אצל כל אחד ואחד מאתנו, שההתעוררות בתחילת איזה מצוה הוא גדולה מאד, וכמו שרואים שבתחילת הזמן כולם לומדים בהתלהבות, וזה נקרא 'פתח האהל', אבל צריכים להמשיך באותו ההתעוררות, שגם כל הזמן יהיה כן עם אותו 'קאך און ברען'.

אולם צריך להתבונן בדבר זה, היאך באמת יכולים להמשיך את ההתלהבות שתמשך זמן רב ולא תתקרר, ויש לומר על פי מה שכתב המהר"ל (גור ארי' עה"ת פרשת חקת ד"ה שאילו דברתם) בביאור ענין החטא של מי מריבה, שהוא ענין פלאי שאין אחד יודע בבירור

¹ זה לשונו של המהר"ל שם: 'ומפני שרבים נבוכים בפירוש ענין זה, ולא ידעו לעמוד על אמיתת החטא, יש לפרש החטא הזה. דע כי החטא של משה ואהרן בדכתיב בקרא 'יען לא האמנתם בי להקדישני וגו', ודבר זה מה שהכו פעמיים אל הסלע כאשר נעשה להם נס, כי זהו יציאה מן האמונה, כי עשו מעשה זה דרך כעס, ומי שעושה מצות ה' דרך כעס, בפרט כאשר נעשה להם נס כזה, כמו שעשו הם, שאמרו 'שמעו נא המורים', וכן שהכו אל הסלע, אין זה אמונה, כי האמונה הוא מי שבטוח בו יתברך, אין לו בו רק שמחה, שזה ענין אמונה, שמאמין בו ובטוח בו, ועם הבטחון השמחה, אבל עם הכעס אין כאן אמונה. ומה שהכו פעמיים יורה זה על מיעוט האמונה ובטחון בו, ולכך הוא כועס.

ודבר זה ידוע, כי מי שאינו מאמין ובטוח בו יתברך בבטחון גמור, הוא בכעס ובמכאובות, וכאשר אמר השם יתברך אל משה להוציא מים מן הצור, היה להם לעשות באמונה בו יתברך, שהרי השם יתברך עושה נס כזה לישראל להוציא מים מן הסלע, ואז היו רואים הבטחון בו יתברך מה שהוא עושה עם הנבראים, והיה למשה ולאחריו להתחדש באמונה ובטחון יתירה, ואז היו עושים בשמחה עם הנס הגדול שעשה השם, שהיה ראוי להם לחדש להם אמונה

מה היה החטא, שרואים שהיה זה החטא חמור כל כך עד שאמר הקב"ה 'יען לא האמנתם בי להקדישני', ואילו היה משה רבינו מדבר אל הסלע היה נכנס לארץ ישראל, והיה אז לידת משיח ותיקון השלם. ועל פניו קשה להבין על מה חרדה הארץ, מהו החילוק בין הכאה לדיבור. וכתב שם המהר"ל בביאור הדבר¹, שמה שאמר משה 'שמעו נא המורים' היה רק מפני שבא לכלל כעס, וזה מורה על חולשה באמונה, 'כי המאמין ובטוח בו יתברך באמת אין לו רק שמחה, שזהו ענין האמונה, שהוא מאמין בו ובטוח בו' (לשון המהר"ל שם בגור ארי').

ולכן אמרו חז"ל שאין השכינה שורה אלא מתוך שמחה, כי מי שאינו בשמחה אות הוא שחסר לו באמונה, והוא מרוחק מן ה' יתברך, שהרי האמונה פירושו דביקות, 'שמתדבק במי שהוא מאמין, הוא השם יתברך, ודבר זה הוא עצם האמונה, כי אין ראוי לדבקות כזה רק בעל אמונה, שכאשר מאמין בו יתברך הוא מתדבק לגמרי וכו', והאדם הזה שהוא בעל אמונה הוא נטיעה חזקה עם הש"י אשר כל הרוחות באות אין מוזיין אותו ממקומו' (לשון המהר"ל בנתיב האמונה פ"א עיי"ש), וממילא מי שאינו מאמין אינו דבוק בו יתברך, ואין השכינה יכולה לשרות עליו.

והנה, ידוע המחלוקת בין רבותינו הגדולים זי"ע אי בטחון פירושו שבטוח שתבוא הישועה, או שהוא בטוח בה' שמה שעושה הוא לטובתו, אע"פ שלא תבא הישועה, אבל המהר"ל שם כותב שבטחון באמת ובשמחה, זה מביא את הישועה.

וזה רואים במעשה העקידה, כמו שכתב ה'אבני נזר' (נאות הדשא, וירא) שכל עצם קיום כלל ישראל אינו אלא בזכות שקיימו אברהם ויצחק את נסיון העקידה בשמחה, שאילו לא היו אברהם ויצחק

ובטחון בו יתברך, והיה ראוי להם להוסיף אמונה ובטחון, והיה ראוי להם השמחה.

ואל תאמר, הרי לא היה הכעס רק על ישראל, הנה אין זה קושיא, כי עם האמונה נתחדש שמחה לא כעס, ולפיכך לא היה כאן אמונה.

ובהמשך דבריו שם: 'אבל עיקר הפירוש, כי השם יתברך היה רוצה שיקנו ישראל אמונה שלימה, ויראו כי הנמצאים נמשכים אחריו יתברך ודיבורו, ואל יהא ספק לך כי הסלע היה מקבל הדיבור של השם יתברך בדרך נס, כמו שהאדם מקבל את דבר ה', בדכתיב 'ודברתם אל הסלע', כי נס היה, והיה הוא יתברך רוצה שיהיו כל הנמצאים נמשכים אחר דיבור השם יתברך לעשות רצונו מעצמם, לא על ידי הכרחי, ובזה יעשו ישראל גם כן רצון ה' יתברך מעצמם בשמחה, ולכך אמר שידברו אל הסלע, כי כאשר יקיים מנח דיבור, הנה העשייה היא מרצון ומשמחה, וזהו ענין האמונה, ולפיכך אם דיבר אל הסלע והיה מקבל דבריו ברצון בלי פועל הכרחי היה זה קידוש שמו לעשות רצונו באמונה, ומעשה משה היפך האמונה וכו', וכאן רצה שיהיו כל ישראל יקנו אמונה ובטחון בו יתברך, ויראו כי כל הנמצאים נמשכים אחריו ברצון.

בשמחה בשעת העקידה, לא היו זוכים לנביאת 'אל תשלח ידך אל הנער', שהרי אין השכינה שורה ואין מקבלים נביאות אלא מתוך שמחה, ואז אף היה אברהם אבינו צודק כשיטעון שהקב"ה צוה לו לשחוט את יצחק, והיה יכול להיות מלא טענות ומענות, וגם לא היה זוכה להבטחת 'כי ברך אברכך וגו' ועוד ועוד. ורק בזכות האמונה שהיה מאמין ובוטח לגמרי בה' יתברך, והיה בשמחה גמורה גם בשעת העקידה, זה גרם לו לשמוע את נבואת 'אל תשלח וגו' ונשאר יצחק בחיים וזכה לכל הברכות האמורות.

וגודל האמונה של אברהם אבינו רואים גם לעיל, כשהבטיח לו השי"ת שיהיה לו בן 'והאמין בה' ויחשבה לו לצדקה', ולא מילתא זוטרתא הוא, שהרי אחר הבטחה זו עדיין המתין עוד שלשים שנה עד שנולד יצחק [ולפי דעה אחת כ"ה שנים, ותלוי בפי' סדר הפרשיות], שבפשוטות בשעת ההבטחה היה בן שבעים, ויצחק נולד לו כשהיה בן מאה, וכל אותם השנים לא עלה בדעתו מחשבה של תמיה אף לרגע אחד, ולא הקשה שום קושיות. וזהו גדלות אמינותי, שבודאי אין לך מי שלא יאמין כששומע הבטחה מהקב"ה בעצמו, אבל להמתין שלשים שנה, בלי להקשות 'נא ווען? איך וויל עס שוין', זהו גדלות, שכל אחד מאמין שהקב"ה יכול להושיע אותו, אלא שיש לו איזה טינה בלב למה אין הקב"ה עושה מה שאני רוצה ומה שבקשתי ממנו, ומחשבות קטנות כאלו, שהם היפך האמונה, הם אלו שמאכדים את האדם ואת הישועה, אבל אברהם אבינו המתין כל אותם השנים ולא היה לו שום טינה בלב על הנהגת ה'.

וזהו עבודה הנדרשת מאתנו לקבל את הכל באמונה ובשמחה רבה, ולעבוד את השי"ת מתוך שמחה ולא מתוך הכרח, שיהיה מדרגת האמונה השלימה, וזהו הדרך הנכונה בכל התורה כולה, ורק עי"ז יכולים להגיע להשגות התורה. וכן הוא הביאור במה דכתיב 'ושננתם לבניך' ודרשו חז"ל שיהיו דברי תורה מחודדים בפיך, ויקשה האדם 'וכי אני יכול לעשות שיהיו דברי תורה מחודדים בפי ממש? ס'גייט מיך נישט, גארנישט רוקט זיך נישט', אבל התירוץ הוא שאיך לומד בשמחה, ובשלמות האמונה והבטחון בו יתברך שתצליח, כי רק עם שמחת התורה יכולים להצליח, וכמו"ש 'פקודי ה' ישרים משמחי לב', שלימוד התורה האמיתי הוא המביאה לדבקות ומשמחת את הלב, ואם אין הלימוד מביא שמחה, אות הוא שאין זה הלימוד כראוי.

ובזה תלוי כל ענין ההצלחה בלימוד, וכל מה שסוברים על הבנים והתלמידים שיש להם כל מיני חולאים בכל מיני שמות נרדפים שלהם, ברובם יש לומר שזה לא היה ולא נברא! לא היה ולא נברא!, הוא רק חסרון בשמחת התורה, שלומדים מתוך הכרח ולא מתוך שמחה, ואע"פ שנראה על התלמיד שאין לו שום מהלך להצליח, אם פועלים ע"י שמחה משנים את המציאות, ודבר זה הוא העזרה והישועה היחידה והאמיתית, ואם לא תעשה כן באמת לא תוכל להצליח, ואף תהיה צודק בטענותיך שאינך יכול....

וההורים והמלמדים צריכים להאמין בהצלחת התלמידים, ולדבר עמם רק דיבורי חיזוק של שמחה, אבל לא רק דיבורים של חיזוק בעלמא מן השפה ולחוץ כמו שנפוץ כיום, אלא דברים היוצאים מן הלב באמת, ובבטחון באמת שאכן התלמיד יצליח, ואז אכן יצליח, ואז תמשך ההתלהבות בתורה גם למשך כל הזמן, ולא רק כשיושבים 'פתח האהל'.

ואיני אומר כאן שדבר זה נקל לקיימו, אין זה דבר קל כלל ועיקר, אבל צריכים לדעת שזהו הישועה האמיתית היחידה, ועל זה צריכים לעבוד, ורק עי"ז יכולים להגיע לדבקות בתורה, וכשדבקים בתורה דבקים בקוב"ה בעצמו.

ואין אנו אומרים שיגדל לילד ראש ומח חדש, כי אין צריכים לזה כלל, כי באותו ראש ומח שיש לו הוא יכול להצליח, רק שכל זמן שיש איזה טינה בלב על דרכי השי"ת, ואין שמחים באמת לקיים רצונו וללמוד תורתו בשמחה, אין יכולים להגיע לתורת אמת והשגת התורה ולהצלחה בתורה, וכאשר מתחזקים באמונה, ולומדים בשמחה, אז נפתחים 'שערי אורה' בתורה. וגם ה'תורה חדשה' שתתגלה לעתיד במהרה בימינו, אין ענינו שיתחדשו דברים שלא היו בעבר, רק שעכשיו אנו רואים כל מיני הסתרות, והנהגת ה' הוא באופן פלאי, 'ולאו כל מח סביל דא', או יותר טוב 'כל מח לא סביל דא', ולעתיד לבא נשיג שהכל היה בחשבון מדויק ביותר והכל היו חסדים טובים ונפלאים, ואז נוכל ללמוד בשמחה באמת, וממילא נשיג 'תורה חדשה'.

וזהו החילוק בין הלוחות הראשונות ללוחות השניות, שהרי התורה באה אלינו בדרך מסורה, 'משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע וכו' (אבות א א), וכשאמר הקב"ה למשה "הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך" בעת מסירת לוחות הראשונות, כתיב "וגם בך יאמינו לעולם", וגם לרבות שכמו שהתורה ניתנה למשה בשמחה רבה ובגילויים גדולים, כן מסרה משה לישראל ג"כ מתוך שמחה, ולכן קיבלו אותה והאמינו בו מתוך שמחה, ולכן השיגו בו השגה שלימה, כידוע שבתורה שניתנה לנו בלוחות ראשונות לא היו יסורי התורה, והכל היה נהיר ובהיר. אבל בלוחות שניות כבר לא היו באותה מצב של אמונה ולא היתה השמחה שלימה כל כך, לכן באה התורה על ידי יסורים (ע"ע בתיקון"ז המובא לקמן).

וכאן אצל המי מריבה היה ג"כ אותו ענין, כי כל השגות התורה באו מזה הבאר (כמובא בתיקון"ז תיקון כא דף מו, ובכתבי האריז"ל בספר הליקושים עה"פ ויום משה ידו), ולכן צוה הקב"ה שידבר אל הסלע דוקא, ולא יכנו שזה מורה על שהיה בכעס [כדברי המהר"ל, עיין בהערה לעיל], בכדי שיראו בני ישראל ש'כל הנמצאים נמשכים אחר דבור השם יתברך לעשות רצונו מעצמם לא על ידי הכרחי ובהם יעשו ישראל גם כן רצון השם יתברך מעצמם בשמחה' (לשון המהר"ל שם בעור ארי), ואז יזכו להשיג התורה באמת, אבל כיון שלא עשו כן רק הכה את הסלע מתוך כעס שזה גרם לו גם כן לכנות בני ישראל כ'מורים' שזה גרם אצל בני ישראל חסרון באמונתם

ושמחתם ומנעו מהן השגת התורה. ולכן כתיב אח"כ 'יען לא האמנתם בי', שדרך זה של הכאה אין זה אמונה האמיתית, כי אמונה אמיתית היינו דביקות, ומתוך שמחה דוקא, ואילו דברתם אל הסלע היו יכולים להשיג השגות התורה כמו בלוחות ראשונות, ואתה משה צריך למסור להם התורה, ואם אתה תאמר להם מוסר, מי יחזק אותם?

ועבודה זו עשה אברהם בתכלית השלימות, שכשאמר לו הקב"ה שילך לשחוט את יצחק, היה יכול להקשות 'אתמול אמרת כי ביצחק יקרא לך זרע', והיא באמת טענה צודקת, אבל לא רק שלא הקשה, אלא אף לא היה לו שום טינה בלב כלל, והלך לקיים רצון השי"ת בשמחה רבה (כמבואר בליל שב"ק), ולמעשה רק עי"ז אכן זכה שישאר יצחק בחיים [כדברי האבני נזר לעיל], ואז נשתנה נשמתו מנוקבא לדוכרא ודייקא אז נולד בן זוגו שיוכל להקים זרע, ומזה נמשך כל כלל ישראל, בזכות האמונה שהיתה לאברהם.

וכן גבי מצות מילה כתיב 'שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב', וכשאמר לו הקב"ה 'התהלך לפני והיה תמים' היה יכול להקשות 'אחר כל העבודה שעשיתי עד הנה עדיין בעל מום אני?', וטעם מצות מילה היא להחליש כח התאוה כמ"ש הרמב"ם, והיה יכול לשאול 'דא האלט איך?', וגם היה צריך להקשות 'און וואס איז מיט די קינד וואס האסט מיך צוגעזאגט?', ואף אם לא הקשה קושיות, מכל מקום עדיין היה שייך ששאלות אלו יהיו מונחים כאבן על לבו ואז אף אם היה עושה כמו שצווה לו הבורא, היה עושה אותה מתוך הכרח ולא מתוך שמחה, אבל הוא לא העלה

בדעתו מחשבות כאלו כלל, רק הלך בשמחה רבה למול את עצמו, כמ"ש רש"י 'ברית של אהבה', ודייקא אחר שקידש את עצמו כך ושמח במצוה היה ראוי להוליד את יצחק, כי כל הרהור קל של תמיה מפריע את הבטחון והשמחה ומונע את הישועה.

וזהו 'וירא אליו ה'', לא הוצרך השי"ת לומר לו שום דיבור, רק להראות לו שאכן הגיע למדרגת השמחה האמיתית הנדרשת, שהשכינה יכולה לשרות עליו, ועכשיו יכול להיות 'והנה בן לשרה אשתך'.

ודרך זה הורה לנו אברהם אבינו הלכה למעשה, על ידי שעשה כן במעשה העקידה הוא בעצמו בהתכללות עם כל ישראל הבאים אחריו, כדברי האוהב ישראל עה"פ 'כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו', שכל מצוה שעושה הוא עושה בשביל כל ישראל הכלולים בתוכו, ועשה דרך ומסלול שכולנו נוכל לעבוד את השי"ת כמוהו.

אמנם אין זה דבר נקל לקיים, ס'איז א שווערע פיל', אבל אפשר להגיע לזה ועל זה צריכים לעבוד, וזהו העצה היחידה להצליח בתורה ועבודה, זאל דער אייבערשטער טאקע העלפן, בזכות אמונת כלל ישראל צוויי טויזענט יאר אין גלות, וואס מ'פרעגט נישט קיין קושיות, און מ'זעט אז ס'האלט שוין אט אט אט, און די וועלט שאקעלט זיך, זאל דער אייבערשטער העלפן עם זאל זיך שוין אויסשאקעלען, און מ'זאל שוין זעהן לעכטיגע זמנים בביאת גואל צדק במהרה בימינו אמן.